

Tom Regans pligtetik set i lyset af Peter Singers nytteetik

Thomas Thomsen, Forfatter, Forsøgsdyrenes værn, Gothersgade 160, 1123 København K.

Ud fra en umiddelbar betragtning kunne man godt tro, at folk, som tager dyreetik alvorligt, taler med én tunge, og for folk som mener, at mennesket er noget aldeles unikt, er dette naturligvis en bekvem forenkling. På den måde kan dyreetikerne samles under én hat som blødsødne galninge med store bankende hjerter, uanset at det, de siger i virkeligheden ofte er temmelig forskelligt.

Efter min opfattelse er der i dyreværns kredse en tendens til, at man ikke altid gør sig helt klart, hvad det er for nogle principper, som ligger til grund for ens holdninger til dyr. Og det er synd, for derved vil dyreværnsfolkens argumenter blive mindre sammenhængende og modsigelsesfri, og modstanderne vil bestyrkes i deres tro på, at argumenterne ikke kan holde i realiteternes verden.

Men noget andet er så, at det også internt kan føre til unødvendige diskussioner og kontroverser. Man kan f.eks. mene, at det altid er forkert at udføre forsøg på dyr. ”Er du sikker på det?” spørger den anden, ”hvad nu hvis det gavner virkelig mange mennesker?” ”Jamen jeg synes alligevel, at det er forkert, svarer den første. ”Jamen hvorfor?” ”Jeg synes bare, at det er forkert”. Sådanne diskussioner bliver man både træt af at høre på og deltage i, for man bliver ikke klogere af dem. Men hermed vil jeg på ingen måde antyde, at en mere principiel diskussion aldrig når et sådant dødt punkt, men jeg vil hævde, at det først vil ske på et senere tidspunkt, og at diskussionen så vil dreje sig om mere generelle spørgsmål om verdens indretning og livet som sådan. Inden for almindelig (menneske) etik er der i dag to helt dominerende og konkurrerende retninger: nytteetik og pligtetik, som hidrører fra de to filosoffer Jeremy Bentham (1748-1832) hhv. Immanuel Kant (1724-1804). Ikke overraskende går denne spaltning igen i dyreetikken i skikkelse af de to nulevende filosoffer Peter Singer (nytteetik) og Tom Regan (pligtetik). Peter Singer er nok kendt af mange læsere af dette blad, idet hans bog, *Animal Liberation* (1975), i mange år har været regnet for den hellige skrift inden for dyreværnsbevægelsen, og bogen er også tidligere blevet præsenteret af Peter Sandøe i et af LFV's blade (nr. 1/ 90). Tom Regan er imidlertid mindre kendt, selv om hans bog, *The Case for Animal Rights* (1984), er den til dato mest gennemarbejdede og omfattende anvendelse af pligtetikken på dyr og i dag også har status af klassiker inden for bevægelsen.

Peter Singer og Tom Regan er naturligvis enige om, at dyr har krav på hensyn, fordi de er levende væsener. De vil derfor langt hen ad vejen have sammenfaldende

synspunkter, men som vi skal se, er de alligevel uenige på afgørende punkter.

Nytteetik (Peter Singer)

For nytteetikerer gælder den simple regel, at man skal forsøge at gøre summen af alle individers nytte/lykke/livskvalitet så stor som muligt. Hvis vi vender tilbage til den fiktive diskussion om brug af forsøgsdyr, kunne man f.eks. sige, at det ville koste dyret 100 ”nytteenheder” at blive gjort til genstand for forsøg, men at dette mere end opvejedes af at 1000 mennesker hver ville få én ekstra nytteenhed. Netto ville regnestykket altså blive: $1 \cdot (100) + 1000 \cdot (+1) = +900$. Da netto nytten er positiv er det altså bedre at udføre forsøget end at lade være, idet det skaber en større sum af nytte blandt alle de 1001 individer. Man må så undersøge alle muligheder (vi antager, at de udelukker hinanden) for at se, om man kan komme over de +900, eller om det virkelig er et maksimum. Det kan måske lyde som algebraisk hekseri uden praktiske anvendelsesmuligheder, men det er ikke desto mindre et faktum, at maksimeringstanken er uhyre udbredt. Den er dybt rodfæstet i økonomisk tankegang og vinder også terræn i forbindelse med prioriteringer inden for sundhedsvæsenet.

Nytteetikken er også kendt under den svært udtalelige fagterm ”utilitarisme” (eng.: utility = nytte), og nytteetikken er desuden en så kaldt ”konsekvensetik”, fordi en handling udelukkende vurderes på dens konsekvenser, således at handlingen ikke automatisk bliver god, hvis blot dens intention er det.

Pligtetik (Tom Regan)

For pligtetikerer er der imidlertid ikke mulighed for at ”handle” med nytter på tværs af individer ved at opveje nogens tab med andres gevinst. For pligtetikerer er det væsentligt, at individer altid og ubetinget har rettigheder, og at vi har pligt til at hjælpe, hvis disse rettigheder krænkes eller trues. Rettighederne følger af pligtetikerens påstand om, at individet besidder såkaldt indre værdi; dvs. værdi i sig selv, uafhængigt af ydre forhold. Regans grundlæggende princip (som stammer fra Kant) er så, at man aldrig må opfatte et levende væsen udelukkende

som et middel til andres tilfredsstillelse som om det kun havde værdi for andre (dvs. ydre værdi) for så respekterer man ikke individets iboende og umistelige indre værdi.

Regan illustrerer i *The Case for Animal Rights* dette med en kop analogi. En kop er noget, man kan hælde noget i, og hvis vi som Regan mener, at dyr og mennesker har indre værdi, svarer det til, at koppen har en værdi i sig selv uafhængigt af, om det vi hælder i koppen er sødt eller bittert. For nytteetikeren, derimod, er kun kopens indhold af betydning; selve koppen er en betydningsløs beholder.

Regan sonderer desuden mellem hvad han kalder moralske "agenter" og moralske "patienter". De moralske "agenter" er mennesker som du og jeg, som kan handle i overensstemmelse med regler og stå til ansvar. Moralske "patienter" er typisk småbørn, senile, retarderede og dyr, og de er kendetegnet ved ikke at kunne handle moralsk. De kan derfor hverken være gode eller onde (heller ikke mod hinanden), og de er altid uskyldige. Desuden tilføjer han et "friheds princip", ifølge hvilket uskyldige kan tillades at skade andre uskyldige. Hvis nemlig alle involverede parter bliver behandlet med respekt, har ethvert uskyldigt individ ret til at forsøge at undgå at blive dårligere stillet, selv hvis dette går ud over andre uskyldige individer. Men læg stadig mærke til respekten; det er et centralt begreb for Regan. Pligtetik er også hvad man kalder "sindelagsetik", fordi den intention eller hensigt man har, når man ud fører en handling, er det helt afgørende, uanset om konsekvenserne viser sig at være gode eller dårlige for de involverede.

Nytte- og pligtetik bliver også kombineret, som det f.eks. er gjort i Det Dyreetiske Råds udkomne udtalelse om dyreforsøg (22/9 1992), hvor der lægges megen vægt på, at et forsøg kun kan accepteres, hvis det må formodes at være til væsentlig gavn for mennesker eller dyr (nytteetik), men synspunktet suppleres dog med et slags retfærdighedsprincip eller mindstekrav om, at dyr aldrig må opleve stærk smerte eller anden form for intens lidelse (pligtetik). Altså er der tale om nytteetik under visse begrænsninger (eller alternativt formuleret: en pligtetik med ekstra muligheder).

Soens liv i det danske landbrug er et billede på et helt igennem uværdigt, fornedrende liv, som vi mennesker ganske enkelt ikke kan være bekendt. Det er for ondt!

Forsøgsdyr

Tom Regan vil altid og ubetinget være modstander af at bruge forsøgsdyr; også når det gælder forskning i sygdomme. Hvad det sidste angår, er det fordi forsøgsdyr bliver reduceret til at være mundskænke (dvs. midler) for os, og derved respekterer man ikke deres indre værdi. Vi mennesker overfører vores risiko på dyrene ved at afprøve et utestet præparat eller lignende på uskyldige forsøgsdyr, og det er uretfærdigt over for de sagesløse forsøgsdyr, uanset om de lider meget eller lidt, eller om det slet ikke lider, men bliver dræbt af det. Dyret har ingen som helst interesse i præparatet og har ikke

meldt sig frivilligt og bør derfor lades i fred. Forsøg på dyr er forkert, ikke fordi forsøgene er upålidelige eller forudsigelige (det er mange at dem ifølge Regan); men fordi mennesket underkender forsøgsdyrenes fundamentale rettigheder ved at lade dem påtage sig vores risiko. Derfor er det også at sammenblende tingene, hvis man tager udgangspunkt i forsøgenes eventuelle upålidelighed og behandler det som et etisk spørgsmål i sig selv. For hermed bliver diskussionen forplumret og uigennemskuelig, og man når aldrig ind til den egentlige kerne: at dyreforsøg er forkerte, fordi dyrene ikke bliver behandlet med respekt. Først efter at man har gjort dette klart, kan man hive videnskabelige indvendinger ud at ærmet og ryste modstanderen i hans tro, men det er en misforståelse at kalde noget sådant for et etisk argument; det er en påpegning af nogle oversete relevante fakta, men har intet med etik som sådan at skaffe (og man appellerer jo netop også til menneskets egoisme og ikke til dets moral). Man bør være modig nok til at præsentere sit synspunkt i dets simpleste, mest præcise og mest nøgne form uden at fristes til at fedte det ind i "og i øvrigt forresten så for det første, og i øvrigt så for det andet, og ikke at forglemme så for det tredje osv." Peter Singer mener også, at de fleste dyreforsøg er urimelige, men det er fordi han ikke mener, at forsøgenes nytteværdi overstiger dyrenes lidelser. Han kan aldrig blive 100% modstander af dyreforsøg, for han ville altid blive nødt til at acceptere eksempler som det med det ene dyr og de 1000 mennesker ovenfor. Så i stedet for at sige at dyreforsøg altid er umoralske, påpeger han, hvor dobbeltmoralske vi i grunden er, når vi føler dyb væmmelse og rædsel ved tanken om at bruge retarderede eller lignende forsvarsløse individer til forsøg. Et alvorligt problem ved nytteetikken er netop, at den ikke er i stand til at tilskrive svage grupper af enhver art ret til ikke at undertrykkes; nytteetikeren kunne i princippet godt gå ind for en meget ulige fordeling af goderne, givet at de privilegeredes samlede gevinst ved denne samfundsformoversteg de undertryktes samlede tab.

Landbrug og jagt/fiskeri

Som jeg ser det er der både svaghed og styrke ved etisk argumentation. Der er den svaghed eller risiko, at man kommer langt væk fra realiteterne og får konstrueret sig teorier, som måske nok er smukke, men som er umulige at leve efter. Men på den anden side har etisk argumentation den styrke, at man tvinges til at gennemtænke sit synspunkt helt ud i hjørnerne, og at teorien i princippet bør være anvendelig på alle livets forhold. Derfor er de dyr, vi putter i munden naturligvis heller ikke undtaget diskussionen, for en etisk teori må underordne sig et krav om ikke at indeholde selv modsigelser. Eller med et udbredt bonmot: "har man sagt A, må man også sige B".

Tom Regan er modstander af at en hver form for opdræt af dyr som det finder sted under vore breddegrader, også hvis disse dyr har det rimeligt godt, indtil de slægtes. Det er fordi, han mener, at man ikke respekterer dyrets indre værdi, hvis man dræber det uden at

være tvunget til det for at overleve. Hvis det derimod var tilfældet, at man kun kunne opnå de livsvigtige aminosyrer ved at spise dyr, ville vejen være banet for kødspisning også for Tom Regan for ifølge frihedsprincippet har han ret til at kæmpe for sin egen overlevelse, også selv om det går ud over andre uskyldige.

Peter Singer ser derimod sådan på det (i sit senere forfatterskab), at et drab kan retfærdiggøres, hvis der sørges for, at der kommer et nyt individ til verden, hvorved det hele går lige O-P op. Et sådant synspunkt er imidlertid for Regan det samme som at opfatte dyrene som en fornybar ressource bestemt alene for vores skyld, eller som erstattelige sansemotagere uden værdi i sig selv (jf. kop-analogien), og Regan bliver aldrig træt at igen og igen at gentage, at en sådan opfattelse er uforenelig med det at nære ægte respekt for et levende væsen. Regan og Singer er begge vegetarer; Regan fordi han mener, at det er hans pligt at respektere dyrenes integritet og Singer fordi han ikke mener, at menneskets gevinst står i noget rimeligt forhold til dyrenes lidelser i landbruget af i dag. Sportsjagt fordømmes af begge filosoffer. Regan ser det som unødvendige drab på uskyldige, og det kan han under ingen omstændigheder acceptere. Singer

må nøjes med at sige, at jægerens fornøjelser ikke kan stå mål med dyrenes tab og lidelser ved at blive jaget. Hvad angår den mere professionelle jagt, hvor jægerne påstår, at de gør dyrene en tjeneste ved at holde bestanden nede så de ikke dør af sult, er Regan og Singer imidlertid ikke længere enige. Regan mener ikke, at man kan spille Vorherre og skyde nogle af dem, for derved bliver disse ofre til rene og skære midler for at andre kan få det bedre, og så mistes respekten og den rette intention. Det ville svare til at udrydde hver anden stammelandby i Afrika for komme hungersnøden til livs. For Peter Singer er det derimod et åbent spørgsmål, om det kan tillades; det kommer igen an på dels jægerens glæde ved at jage og især om de dræbte dyrs tab overdøves af de "frelste" dyrs gevinst.

Referencer

Tom Regan: *The Case for Animal Rights*, Berkeley, University of California Press, 1984

Peter Singer: *Animal Liberation*, New York Review Book, 1975

Offentliggjort af Landsforeningen Forsøgsdyrenes Værn på www.forsogedyrenes-vaern.dk 2008. Gengives med tilladelse.